1. ΚΕΙΜΕΝΟ

Μάριος Χάκκας: ***Το ψαράκι της γυάλας***
(Κ.Ν.Λ. Γ΄ Λυκείου, σσ. 182-186)

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

2.1. ***Στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία:***

1. Το κείμενο του Μ. Χάκκα *Το ψαράκι της γυάλας* δημοσιεύτηκε το 1971. Ποια στοιχεία του κειμένου, που σηματοδοτούν την έναρξη της δικτατορίας, μας μεταφέρουν σ' εκείνη την περίοδο της ιστορίας μας;
2. Πώς παρουσιάζεται στο κείμενο η κοινωνία εκείνης της εποχής; Ποια είναι τα στοιχεία που θα τη χαρακτήριζαν μικροαστική;
3. Το διήγημα *"Το ψαράκι της γυάλας"* θεωρείται αντιπροσωπευτικό κείμενο της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς λογοτεχνών. Ποια είναι κατά τη γνώμη σας τα χαρακτηριστικά που το εντάσσουν σ' αυτή τη συγκεκριμένη λογοτεχνική περίοδο[1];

2.2. ***Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):***

1. Η δομή του πεζογραφήματος στηρίζεται σε δύο επίπεδα, το ατομικό και το κοινωνικό. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά κάθε επιπέδου και πώς συνδέονται με τη ζωή του ήρωα;
2. Η γλώσσα της αφήγησης του δημιουργού χαρακτηρίζεται από χιούμορ, πίκρα, ειρωνεία και σαρκασμό[2]. Να γράψετε παραδείγματα από το κείμενο που δικαιολογούν την παραπάνω άποψη.
3. Δύο από τα θέματα που προβάλλονται είναι ο μικροαστισμός και η μαζοποίηση. Ποια σημεία της αφήγησης συνδέονται με τα θέματα αυτά και πώς;

---

[1] Βλ. εισαγωγή σχολικού βιβλίου, Κ.Ν.Λ. Γ΄ Λυκείου, σσ. 79-80.
[2] Χρ. Μηλιώνης, "Το ψαράκι της γυάλας", π. *Διαβάζω*, τχ. 297, σ. 37.

4. Με ποιες αφηγηματικές τεχνικές εκφράζεται η σταδιακή αλλαγή της νοοτροπίας του ήρωα[3];
5. Σε πόσα και ποια χρονικά επίπεδα κινείται το κείμενο; Εντοπίστε μερικά αντιπροσωπευτικά παραδείγματα στο διήγημα και σχολιάστε τα.
6. Να βρείτε τις ενότητες του πεζογραφήματος και να επισημάνετε τα θέματά τους.
7. Ποια είναι η σχέση του τίτλου με το διήγημα; Ποιον άλλο τίτλο προτείνετε και γιατί;
8. Με ποιους τρόπους πετυχαίνει ο συγγραφέας να δείξει τη μετατροπή ενός αγωνιστικού ατόμου σε "φιλήσυχο" πολίτη;
9. Ο Αλέξανδρος Κοτζιάς γράφει πως ένα από τα θέματα του Χάκκα είναι *"η ιδεολογία που ναυάγησε"*.[4] Να εξηγήσετε την άποψη αυτή με βάση το κείμενο.

2.3. ***Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:***

1. *"Ο παλιός αγωνιστής τώρα πια έχει ξεπέσει στο περιθώριο. Πάντα με κάποια κάλυψη - πότε κρατάει ένα καρπούζι, πότε μια φρατζόλα - πηγαίνει στην άκρη των πολιτικών συγκεντρώσεων"*. Να σχολιάσετε τον όρο *παραλλακτική αξία* που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας προκειμένου να περιγράψει ό,τι αναφέρεται στο παραπάνω χωρίο.
2. Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποίησε ο ήρωας το νόμο της παραλλαγής και γιατί;
3. Τι συμβολίζει η *Καπούη* στην οποία αναφέρεται ο συγγραφέας και πώς συνδέεται με την καθημερινότητα του μικροαστικού τρόπου ζωής;
4. Πού οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, η μειωμένη αγωνιστικότητα που παρουσιάζει την περίοδο της δικτατορίας ο πρωταγωνιστής της ιστορίας;

---

[3] Η περιγραφή, ο εσωτερικός μονόλογος, οι παρεμβάσεις και οι αναδρομικές αφηγήσεις είναι οι σπουδαιότερες τεχνικές αφήγησης που χρησιμοποιούνται και αποδίδουν τη σταδιακή αλλαγή στη συμπεριφορά του ήρωα.

[4] Αλ. Κοτζιάς, *Μεταπολεμικοί πεζογράφοι*, εκδ. Κέρδος, Αθήνα 1982, σ. 302. Για το ίδιο θέμα ο Γ. Επούσης σημειώνει: *"Περιγράφει κυριολεκτικά το ναυάγιο μιας ιδεολογίας, το θέμα του ανθρώπου που συμβιβάζεται στα καινούρια πολιτικά γεγονότα που διαδραματίζονται, που κλείνεται στον εαυτό του και αφήνει τους άλλους να λύσουν τα φλέγοντα ζητήματα"*. Επούσης Γ., "Το ψαράκι της γυάλας", π. *Εκπαιδευτικά*, τχ. 37-38, Απρίλιος-Ιούνιος 1995, σ. 41-42.

5. *"-Τι μας βρήκε! Τι μας βρήκε! έκανε απελπισμένος ο άλλος κι έπιασε το μέτωπό του. Έχεις και το ραδιόφωνο, μόνο εμβατήρια παίζει. Για τα γήπεδα τίποτε"*. Ποια είναι η κοινωνική πραγματικότητα που αναδεικνύει το παραπάνω χωρίο;
6. *"Παρατήρησε ότι κι ένας άλλος άνθρωπος που βάδιζε μπρος που πήγαινε με τον ίδιο ρυθμό, τον ίδιο βηματισμό, λες και μικροσκοπικά μεγάφωνα κολλημένα εκεί δίπλα στ' αυτιά του μετέδιδαν το γνωστό εμβατήριο"*. Να σχολιάσετε το φαινόμενο της μαζοποίησης, όπως προκύπτει από το χωρίο του κειμένου και να εντοπίσετε τις αιτίες προέλευσής του.
7. Ο παλιός αγωνιστής και βασικός ήρωας του διηγήματος προβληματίζεται για το αν θα συνεχίσει να αγωνίζεται ή θα παραμείνει ένας φιλήσυχος πολίτης. Ποιο ρόλο παίζει *"το ψαράκι της γυάλας"* σ' αυτόν τον προβληματισμό του;
8. Για ποιους λόγους τελικά ο ήρωας αποφάσισε να επιστρέψει στο σπίτι του;
9. Στο τέλος του διηγήματος ο συγγραφέας λέει: *"Για τ' άλλα, τα μικρά και τα μεγάλα, δεν είχε τη δύναμη"*. Να σχολιάσετε το παραπάνω χωρίο.

2.4. *Σχολιασμός αδίδακτου λογοτεχνικού κειμένου:*

Μ. Χάκκα: *Το νερό* [5]

Λευτεριά της αυλής, του ούζου και του ταβλιού, παρέα με τον μπατζανάκι μου, εσένα προσκυνάω. Λευτεριά της βδομαδιάτικης δουλειάς και της κυριακάτικης εκδρομής, εσένα λατρεύω. Λευτεριά μ' ένα οικοπεδάκι σ' εξαγόρασα κι ένα βιβλιάριο καταθέσεων. Λευτεριά, τ' αυτοκίνητό μου τρέχει μ' εκατόν είκοσι την ώρα, μεγάλη ταχύτητα, ούτε τα δέντρα δεν προλαβαίνω να κοιτάξω, που να διακρίνω χέρια κι αλυσίδες. Λευτεριά, πώς σου φαίνεται η καινούρια μου γραβάτα και το πουκάμισο με τα μοντέρνα γιακαδάκια;

1. Ποια σημασία έχει η *"Λευτεριά"* στο παραπάνω κείμενο; Ποια είναι η διαφορά από εκείνη για την οποία αγωνίστηκαν οι Έλληνες π.χ. ενάντια στο Γερμανό κατακτητή;
2. Ποια σημασία έχουν τα υλικά αγαθά για τον ήρωα του παραπάνω αποσπάσματος και ποια για τον ήρωα στο διήγημα του Χάκκα;

[5] Απόσπασμα από τη συλλογή *"Ο μπιντές και άλλες ιστορίες"*.

Γ. Ιωάννου: *Εφήβων και μη* [6]

Στις 21 Απριλίου 1967 το πρωί στη Θεσσαλονίκη ήταν ήλιος και ωραίος καιρός. Όμως δεν ξέραμε ακόμα τι μας γινότανε, ώστε να ψάλλουμε τον παλιό μας ύμνο "Γιατί χαίρεται ο κόσμος και χαμογελάει, πατέρα;". Κι έτσι αποδίδαμε τον καλό καιρό στην εποχή του και στο ότι - άλλη λογική αυτή - σε εννιά μέρες ήτανε Πάσχα. Αυτή η μέρα, δηλαδή η Παρασκευή, κι ακόμα μία, το Σάββατο των Βαΐων, απόμνεισκε για τα σχολεία. Μετά κλείνανε για τις διακοπές και για δεκαπέντε μέρες ησυχάζαμε.

Ντυνόμουνα, σινιαριζόμουνα, με την ησυχία μου, δεν είχα μάθημα τις δύο πρώτες ώρες, μπορούσα να πάω λίγο αργότερα. Τώρα, καθώς ετοιμάζομαι το πρωί βάζω το τρανζιστοράκι, για ν' ακούω τις ειδήσεις και να μαθαίνω τα νέα τραγούδια, να είμαι μέσα σ' όλα, να μη μου διαφεύγει τίποτα. Είναι, βέβαια, και η ευχαρίστηση. Τότε δεν έβαζα - δεν βάζαμε, μάλλον - τίποτα. Θα πήγαινε πολύ να εξιστορούσα για ποιους λόγους αντιδρούσαμε ακόμα στα τρανζιστοράκια, αλλά μπορώ με συντομία να πω γιατί μισούσαμε το ραδιόφωνο. Ήταν η εποχή των "αποστατών", που ακόμα και η σκέψη τους μας έφερνε αναγούλα. Δεν μπορούσαμε, λοιπόν, να βάζουμε το ραδιόφωνο, γιατί διόλου απίθανο να ακούγαμε ακόμα και τους ίδιους, που ήταν, ως γνωστό, λαλίστατοι. Άλλωστε, περιμέναμε σε δυό τρεις μέρες και τον Παπανδρέου και λέγαμε πως θα τους δίναμε ένα αλησμόνητο μάθημα.

Ανύποπτος, λοιπόν, ετοιμάστηκα. Κατέβηκα από ένα στενοσόκακο, βγαίνω στην Καμάρα. Βλέπω στην Εγνατία μια σειρά θωρακισμένα, από αυτά που έχουν ρόδες όχι ερπύστριες, σταματημένα από τη μεριά της Καμάρας. Οι φαντάροι απάνω, ξεσκέπαστοι και όρθιοι. Μερικοί τους κοιτάζουν από απόσταση. Δεν κατάλαβα τίποτε. Προχωρώ για να περάσω απέναντι. Εκεί που είναι τα απομεινάρια από τα τείχη του Θεοδοσίου, ένα τανκ με λυμένες τις ερπύστριες, απλωμένες, και οι στρατιώτες δήθεν να τις επισκευάζουν μες στο δρόμο. Κόσμος αρκετός κοίταζε, χωρίς να βγάζει άχνα.

(απόσπασμα)

Πώς παρουσιάζεται η πρώτη μέρα της δικτατορίας στο παραπάνω κείμενο και πώς στο εξεταζόμενο;

---

[6] Ιωάννου Γ., *Εφήβων και μη,* εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1982, σ. 46.

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1. Υποστηρίζεται ότι η λογοτεχνία συμβάλλει στην ερμηνεία της κοινωνικής πραγματικότητας μιας συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου. Να προσπαθήσετε να βρείτε μέσα στο κείμενο στοιχεία που θεμελιώνουν αυτή την άποψη.
2. Πιστεύετε ότι τα υλικά αγαθά συμβάλλουν αρνητικά στην ανάπτυξη ενδιαφέροντος για τα κοινωνικά προβλήματα και γιατί; (Να γράψετε ένα κείμενο που να μην υπερβαίνει τις δύο σελίδες αντλώντας στοιχεία από τις προσωπικές σας εμπειρίες).
3. Ποια είναι η πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα, όπως περιγράφεται την πρώτη μέρα της επιβολής της δικτατορίας;
4. Πώς αντιμετωπίζεται από το συγγραφέα, κατά τη γνώμη σας, ο παλιός αγωνιστής που στο εξεταζόμενο διήγημα παρουσιάζεται ως συμβιβασμένος;
5. Να σχολιάσετε τις δύο ιδεολογίες που προβάλλονται μέσα από την αφήγηση και χαρακτηρίζουν την εποχή της δικτατορίας.